

Hoe een oude techniek zijn waarde bewees

Tekst: Folkert van der Glas

Beeld: Jelte Oosterhuis

Wat doe je als molenaar wanneer er brand uitbreekt in de buurt van je molen? Jack Korf koos in 2003 voor een oude en beproefde oplossing: vonkenmalen. Door de wieken met losse zwichtlijnen te laten draaien redde hij molen De Leeuw in Zeerijp van een wisse ondergang. Een reconstructie van een spannende oktobernacht.

Het is al ruim een kwart eeuw geleden, maar het voorval staat bij Jack Korf voor altijd in het geheugen gegrift. 'Alsof het gisteren gebeurd is', zegt de molenaar van molen De Leeuw in Zeerijp. Het begon toen hij die bewuste avond van de 18e oktober 2003, rond een uur of zeven, een telefoontje kreeg van een bewoonster van de Borgweg, de straat waaraan ook de molen ligt.

'Ik heb geen goed nieuws', vertelde ze, met lichte paniek in haar stem. 'Het café staat in brand. De vlammen slaan al uit het dak.' De schrik sloeg Jack om het hart. De molen, gelegen op een meter of dertig afstand van het café, was niet zomaar een gebouw, het was zijn leven. Bovendien waaide het stevig en ook nog eens in een ongunstige richting. In een flits zag hij voor zich hoe de overwaaiende vonken de met riet gedekte achtkante stellingmolens zouden kunnen bereiken. Hij móest erheen, nu meteen.

Vliegende vaart

Jack pakte zijn jas, graaide naar zijn autosleutels en reed in vliegende vaart van zijn toenmalige woonplaats Groningen naar Zeerijp. Met maar één gedachte: redden wat er nog te redden valt. Luttele kilometers voor Zeerijp zag hij aan de horizon niets dat wees op een vlammenzee. Het stelde hem enigszins gerust. Want als een molen eenmaal brandt, wist hij, dan is dat in de verte goed te zien. Grote kans dus dat hij er nog stond. Wel zag hij, even later, dat de toegangswegen naar de Borgweg door de politie waren afgezet. 'Ik ben de molenaar en moet naar mijn molen', zei Jack dringend. De agenten knikten aarzelend en lieten hem door.

Hij spoedde zich naar de Borgweg, waar zich een nieuwsgierige menigte verzameld had. In het café woedde inderdaad een behoorlijke brand, maar molen De Leeuw stond nog steeds fier overeind. Tot zijn verbazing zag Jack de achterdeur van zijn molen wagenwijd openstaan. 'Dat mag natuurlijk nooit gebeuren', betoogt hij. 'Als er daadwerkelijk brand uitbreekt, dan is het snel gedaan met de molen. Open deuren zorgen immers voor een grotere zuurstofstroom, waardoor een brand feller

en groter kan worden. Nee, ik weet nog steeds niet wie die deur heeft opgedaan.'

Laatste redmiddel

Jack liep de molen binnen en probeerde zo snel als hij kon de stelling te bereiken. Eenvoudig was dat niet, want de molen stond vol rook die hem bijna verstikte. Met een doek voor zijn neus slaagde hij erin om op de stelling te komen. Daar deed hij meteen wat hij onderweg van Groningen naar Zeerijp als eerste had bedacht. 'Ik heb de molen een klein stukje gekruidd omdat hij niet helemaal op de wind stond', blikt Jack terug. 'Vervolgens heb ik er in rap tempo twee volle zeilen voor gedaan. Normaal zet je de zwichtlijnen vast aan de hekkens. In dit geval liet ik ze los om rondvliegende vonken zo effectief mogelijk te kunnen opvangen en kapot te slaan.'

Binnen een paar minuten lukte het hem om de molen hard te laten draaien. De aanwezige brandweermannen keken geschrokken omhoog. Jack kreeg de wind van voren. 'Eraf en als de wiede-weerga naar beneden komen', beten ze hem toe. 'De molen moet draaien', reageerde de molenaar, 'het is het laatste redmiddel om een overslaande brand te voorkomen.' Uiteindelijk is de molen de hele avond in beweging gebleven en werden de vonken met succes door de wieken weggeblazen. Met andere woorden: door de handelingen van Jack kwam de koren- en pelmolen in Zeerijp, op een paar zwartgeblakerde rietvlakken na, ongeschonden uit de brand.

Oude en beproefde methode

Vonkenmalen heet de techniek die Jack in de late herfst van 2003 op molen De Leeuw heeft toegepast. Oftewel: het met losse zwichtlijnen laten draaien van de molen ter bescherming tegen overwaaiende vonken van een brandend bouwwerk in de directe nabijheid van de molen. Het is een oude en beproefde methode, een noodgreep eigenlijk, die is ontstaan in de Zaanstreek, waar in de 17^e eeuw vele honderden industriemolens dicht op elkaar stonden. Geheel uit hout gemaakte en veelal met riet gedekte molens, om precies te

zijn. Zaanse molenaars kwamen erachter dat de luchtwervelingen die ontstaan door de draaiende wieken kunnen voorkomen dat een molenbrand overslaat naar buurtmolens. Het toont de vindingrijkheid van molenaars in het beschermen van hun molens tegen externe bedreigingen.

‘Hoewel ik er voorheen in de praktijk nooit mee te maken had gehad, was vonkenmalen voor mij geen onbekende techniek’, vertelt Jack. ‘Ik had er al vaak over gelezen en ook is het tijdens de molenaarsopleiding aan bod gekomen. Die kennis heeft er mede voor gezorgd dat de molen gespaard is gebleven. Maar eerlijk is eerlijk: ik had die dag ook geluk. Allereerst omdat het flink waaide, ik geloof windkracht vier of vijf, waardoor ik de molen met twee volle zeilen hard kon laten draaien. Maar ook had het de dagen ervoor flink geregend. Het rietdek was door en door nat. Was het droog geweest, dan had ik nog moeten zien of de molen het gered had.’

Niet zonder gevaren

Nee, geen kwaad woord over het optreden van de brandweer. Jack begrijpt heel goed dat hem werd verboden om de molen te betreden. ‘De brandweer is hoofdverantwoordelijk en neemt geen enkel risico’, verduidelijkt hij. ‘En wat ik heb gedaan is natuurlijk niet zonder gevaren. Als er toch vonkjes in de molen terecht waren gekomen, had het slecht voor me kunnen aflopen. Dan was de brandweer wellicht verweten dat ze niet goed hadden opgelet. Maar toch: als het nodig is, ga ik weer vonkenmalen. Molen De Leeuw en ik zijn

één. Als de molen gered moet worden dan doe ik dat. Onder alle omstandigheden.’

De brandweer speelt een cruciale rol bij de veiligheid in molens, vooral in noodsituaties. Maar een situatie als destijds in 2003 had de hulpdienst nog niet eerder meegemaakt. ‘Gelukkig waren ze er razendsnel bij’, zegt Jack. ‘Maar ze wisten natuurlijk niet goed wat ze met de molen aan moesten. Ja, dan ben je eigenlijk overgeleverd aan de kennis en kunde van de molenaar. Toch is er wel het een en ander veranderd. Zo doet de brandweer zo nu en dan oefeningen bij de molen. Op die manier worden ze vertrouwd gemaakt met de specifieke kenmerken en risico’s van de molen. Dus weten ze in geval van brand of een andere calamiteit nu beter waar ze op moeten letten en hoe ze moeten handelen.’

Zelf heeft Jack sindsdien geen extra voorzorgsmaatregelen genomen, zegt hij. Simpelweg omdat je degelijke calamiteiten niet kunt voorkomen. Als de molen in de herfst op het oosten heeft gedraaid en ik weet dat er in de komende dagen een zuidwesterstorm wordt verwacht, dan krui ik het wiekenkruis weer terug richting het zuidwesten. Op die manier kan de molen een storm het beste weerstaan. Als ik hem op het oosten laat staan krijgt die namelijk ‘de wind in de kont’, de vang van de molen werkt nauwelijks als de wind van achter komt. Dat bedoel ik met verantwoord wegzetten. Meer kun je als molenaar niet doen.’ En als er nogmaals brand uitbreekt in een naburig pand? ‘Dan probeer ik er alles aan te doen om de molen te redden, met vonkenmalen als dat mogelijk is. Een eeuwenoude techniek die, zoals ook in 2003 is gebleken, even simpel als effectief is.’